

Kontrollkäik AS-i Hoolekandeteenused Valkla Kodu

(1) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 27.02.2014 kahel korral etteteatamata AS-i Hoolekandeteenused Valkla Kodu, millest esimene kontrollkäik toimus päevasel ajal ja teine õhtusel ajal vahemikus kell 21.00-22.00.

AS-i Hoolekandeteenused Valkla Kodu (edaspidi ka *Valkla Kodu*) on AS Hoolekandeteenused hallatav erihooldekodu, mis osutab ööpäevaringset erihooldusteenust ja ööpäevaringset erihooldusteenust kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud isikutele (edaspidi *kohtumääruse alusel osutatav teenus*).

Valkla Kodule on antud tegevusluba 70 kohal ööpäevaringse erihooldusteenuse ning 100 kohal sama teenuse kohtumääruse alusel osutamiseks.

Kontrollkäigu ajal osutas Valkla Kodu ööpäevaringset erihooldusteenust 68 inimesele ning sama teenust kohtumääruse alusel 93 inimesele.

Valkla Kodus osutatakse ööpäevaringset erihooldusteenust neljas osakonnas. Kohtumääruse alusel teenusel viibivatele isikutele osutatakse teenust kokku kuues osakonnas. Kohtumääruse alusel teenust kasutavate klientidega vahetult tegelevatest töötajatest olid kontrollkäigu ajal tööl 23 tegevusjuhendajat ja õde. Õhtuse kontrollkäigu ajal oli igas kohtumääruse alusel osutatava teenuse osakonnas tööl üks tegevusjuhendaja (kokku 6 töötajat) ning ööpäevaringse erihooldusteenuse osakondades oli tööl üks tegevusjuhendaja kahe osakonna kohta (kokku 2 töötajat).

Eelmine õiguskantsleri kontrollkäik Valkla Kodusse toimus 26.11.2012.¹

(2) Õiguskantsler kontrollis, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokolli artiklis 3 sätestatud riigi ennetusasutuse funktsiooni, kas Valkla Kodus on tagatud ööpäevaringset erihooldusteenust saavate isikute põhiõigused ja -vabadused.

(3) Kontrollkäigul külastasid õiguskantsleri nõunikud Valkla Kodus teenuse osutamiseks ettenähtud ruume ning vestlesid Valkla Kodu juhi, teiste töötajate ja klientidega. Õiguskantsleri nõunikud pöörasid kõrgendatud tähelepanu Valkla Kodus turvalise keskkonna ning klientidele inimväärikate elamistingimuste tagamisele. Sellel eesmärgil tutvusid nõunikud eraldamise registriga, erakorraliste sündmuste registriga ning pisteliselt Valkla Kodus kohtumääruse alusel teenust kasutanud isikute toimikutega.

(4) Õiguskantsleri seisukoht

Kontrollkäigu tulemusel tuvastas õiguskantsler Valkla Kodus teenuse osutamisel järgnevad puudujäägid, millele ta soovib tähelepanu juhtida:

- õhtusel ja öisel ajal ei pruugi Valkla Kodus turvalise keskkonna tagamiseks tööl olla piisaval arvul tegevusjuhendajaid (4.1)
- on võimalik, et klientidele manustatakse raviplaani väliselt rahustavaid ravimeid (4.2)
- alusetult piiratakse klientide vabaduspõhiõigust (4.3)

¹ Kontrollkäigu kokkuvõte on kättesaadav aadressil: <http://oiguskantsler.ee/et/seisukohad/seisukoht/opcat-kontrollkaik-valkla-kodu>.

- esineb klientide inimväärikuse rikkumise oht (4.4).

(4.1) Tegevusjuhendajate arv

Kontrollkäikudel ning hilisemal Valkla Kodu tööajagraafikutega tutvumisel tuvastasid õiguskantsleri nõunikud, et õhtusel ja öisel ajal ei pruugi Valkla Kodus turvalise keskkonna tagamiseks tööl olla piisaval arvul tegevusjuhendajaid. Nii oli igas kohtumääruse alusel osutatava teenuse osakonnas õhtusel ajal tööl üks tegevusjuhendaja ning ööpäevaringse erihooldusteenuse osakondades üks tegevusjuhendaja kahe osakonna kohta. Ühes kohtumäärusega osutatava teenuse osakonnas oli tööl meessoost tegevusjuhendaja, ülejäänud osakondades oli õhtusel ja öisel ajal tööl üks naistegevusjuhendaja. Kõik tegevusjuhendajad kandsid nn paanikanuppu.

Ööpäevaringse erihooldusteenuse (sh kohtumääruse alusel osutatava teenuse) osutaja kohustuste hulka kuuluvad teenust kasutava isiku turvalisuse tagamine, tema abistamine enese eest hoolitsemisel, hooldamine ja mitmed muud tegevused, mis on vajalikud ööpäevaringse erihooldusteenuse eesmärgi saavutamiseks ([sotsiaalhoolekande seaduse](#) (edaspidi SHS) § 11⁴⁹ lg 1 ja 2). Nimetatud tegevused on vajalikud muu hulgas selleks, et tagada teenusel viibivate isikute õigus elule ja tervisele ning õigus inimväärsel elule.

Lisaks on kohtumääruse alusel osutatava teenuse osutaja SHS § 11⁵² järgi kohustatud

- 1) tagama, et kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud isik ei lahkuks ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamise ruumidest ega territooriumilt ilma ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja tagatud saatjata;
- 2) tagama ööpäevaringse pideva kontrolli ja ülevaate kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud isiku liikumise, asukoha ja tegevuste üle ning
- 3) tagama, et kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud isik ei seaks ohtu ennast või teisi isikuid.

Kuna erihooldekandeteenuse sisuks olevaid tegevusi võib kehtiva õiguse järgi vahetult osutada vaid vastava ettevalmistusega tegevusjuhendaja (SHS § 11³⁴ lg 1, 1¹ ja 2), sõltub nende tegevustest otseselt ööpäevaringsel erihooldusteenusel viibivate isikute ohutus ja heaolu. Kohtumääruse alusel osutatavat teenust vahetult osutav tegevusjuhendaja peab SHS § 11³⁴ lg 4 järgi lisaks nimetatud nõuete täitmisele olema läbinud sotsiaalministri poolt SHS § 11³⁴ lõike 5 alusel kehtestatud kava kohase 60-tunnise täienduskoolituse tööks suurema ohtlikkusastmega isikutega.²

Lisaks tegevusjuhendajate kvalifikatsiooninõuetele tuleneb SHS §-st 11⁵³ kohustus tagada, et tööl oleks piisaval arvul tegevusjuhendajaid.³ Nimetatud miinimumnõuete üheks eesmärgiks on tagada kvaliteetse teenuse osutamiseks ning asutuses turvalise keskkonna tagamiseks vajaliku personali kohalolu.

² SHS § 48 lg 34: „Kuni **2014. aasta 31. detsembrini** võib teenust kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud isikule osutada lisaks käesoleva seaduse § 11³⁴ lõike 4 punktis 1 nimetatud tegevusjuhendajale tegevusjuhendaja, kes vastab vähemalt ühele nimetatud paragrahvi lõikes 1 kehtestatud nõudele, lõikes 2 kehtestatud nõudele ning kes on registreerunud sotsiaalministri poolt käesoleva seaduse § 11³⁴ lõike 5 alusel kehtestatud kava kohasele täienduskoolitusele tööks suurema ohtlikkusastmega isikutega.”

³ Ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamisel peab teenuse osutaja tagama 30 teenusel viibiva isiku kohta ööpäevaringselt vähemalt ühe tegevusjuhendaja kohalolu ning päeval ja õhtusel ajal veel ühe tegevusjuhendaja olemasolu (SHS § 11⁵³ lg 1). Kohtumääruse alusel osutatava teenuse puhul on kohustus tagada 20 nimetatud teenust saava isiku kohta vähemalt ühe tegevusjuhendaja ööpäevaringse kohalolu ning lisaks ühe tegevusjuhendaja kohalolu sama arvu isikute kohta päeval ja õhtusel ajal (SHS § 11⁵³ lg 3).

Arvestades et 68 ööpäevaringse erihooldusteenuse kliendi kohta oli õhtusel ajal tööl kaks tegevusjuhendajat ning igas ööpäevaringse erihooldusteenuse osakonnas ei olnud õhtusel ja öisel ajal tagatud töötaja olemasolu, ei pruugi Valkla Kodus olla tagatud asutuses viibivatele isikutele turvaline keskkond.

Eelnevast tulenevalt tekkis õiguskantsleril kahtlus, et tegevusjuhendajad ei ole suutelised õhtusel ajal tagama kõikide teenusekasutajatele nõuetele vastavat teenust ega Valkla Kodus turvalist keskkonda öisel ajal. Näiteks selgus, et kui mõnes osakonnas peaks öisel ajal midagi juhtuma ning vaja on teiste töötajate abi, siis peab appiminev vabatahtlikult teenusel viibivate klientide tegevusjuhendaja (öisel ajal on kahe osakonna peale ainult üks töötaja) oma osakondade ruumidest lahkuma ning kliendid järelevalveta jätma.

Eelnevast tulenevalt teeb õiguskantsler AS-le Hoolekandeteenused ettepaneku tagada, et Valkla Kodus on igal ajal tööl vähemalt nõuetele vastav arv tegevusjuhendajaid. Veelgi enam, arvestades teenusel viibivate klientide psüühikahäirete olemust ja raskust, Valkla Kodu hoone plaani ning klientide jaotust osakondade vahel, leian, et Valkla Kodus ei pruugi klientide ja töötajate turvalisuse tagamiseks kehtestatud miinimumnõute järgimisest piisata.

(4.2) Ravimite manustamine

Õhtuse kontrollkäigu ajal tekkis õiguskantsleri nõunikel kahtlus, et mõnes kohtumääruse alusel osutatava teenuse osakonnas on rahustavate ravimite manustamine jäetud tegevusjuhendajate otsustada. Mitmes esmaabikapis oli diasepaami⁴ koos kliendi nime ning märkusega „vajadusel”. Vestlustest Valkla Kodu töötajatega ning Valkla Kodu erakorraliste sündmuste registri uurimisel tekkis kahtlus, et mitmel juhul on rahusteid manustatud klientidele, kellele neid ei ole raviplaanis ette nähtud (vt [Lisa 1](#)). Samuti selgus, et rahusteid võidakse kasutada klientide ohjeldamiseks, st rahusteid võidakse manustada meditsiiniõe otsusel klientide tahtest olenemata.

Raviskeemi välist ja tahtevastast ravimite manustamist võib lugeda ravimitega ohjeldamiseks [psühhiaatrilise abi seaduse](#) (edaspidi PsAS) § 14 lg 2 p 2 mõttes.⁵ Selliselt tuleb seda pidada vabaduse ja isikupuutumatuse piiramiseks⁶, mille kasutamine peab vastama põhiseaduse (edaspidi PS) §-s 20 sätestatud tingimustele.

Tulenevalt SHS § 20² lõikest 1 võib ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja kasutada isiku suhtes, kes ei ole ööpäevaringset erihooldusteenust saama paigutatud kohtumäärusega,

⁴ Diasepaam on bensodiasepiini rühma trankvillisaator. See on psühhotroopne aine hirmu, erutuse ja ängistuse vähendamiseks, aga ka rahustava ja und soodustava toimega. Lisaks on diasepaamil lihaseid lõõgastav ja krambivastane toime. Ravimi kirjeldus on kättesaadav: <http://www.rx.ee/d/3125-diazepam-desitin.html?start=1>.

⁵ Ravimitega ohjeldamine on PsAS § 14 lg 2 p 2 järgi olukord, kus psüühikahäirega isikule manustatakse ravimit tema tahte vastaselt tema rahutussümptomite leevendamiseks. Seega kui psüühikahäirega isik on muutunud teenusel viibides rahutuks ja talle manustatakse tema tahte vastaselt ravimit ühekordselt, eesmärgiga saada tema käitumine kontrolli alla, kvalifitseerub selline tegevus isiku ohjeldamiseks ravimi abil. Vaadates psühhiaatrilise abi seaduses sätestatud ohjeldusmeetmete rakendamise regulatsiooni, võib asuda seisukohale, et ravimitega ohjeldamiseks saab lugeda vaid sellist ravimi manustamist, mida antakse isikule ühekordselt, tema konkreetse ärritus- või rahutusseisundi leevendamiseks, mitte aga igapäevast patsiendi seisundi leevendamiseks manustatava ravimi andmist. Isikule igapäevaselt teatud ravimi manustamist tuleks psühhiaatrilise abi seaduse kontekstis vaadelda pigem isiku ravimisena.

⁶ T. Kolk, Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne, kommentaarid § 20 juurde, p 6. Kättesaadav: <http://www.pohiseadus.ee/ptk-2/pg-20/>.

vabaduse piiramisena ainult eraldamist. Eraldamist võib kasutada lisaks kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud isikute suhtes. Seega kohtumääruse alusel erihooldeasutusse saava isiku suhtes võib peale eraldamise kasutada ka muid seaduses nimetatud liikumisvabaduse piiranguid.

Siiski ei tulene sotsiaalhoolekande seadusest teenuseosutajale volitust ööpäevaringse erihooldeasutusse osutamisel klientide ravimitega ohjeldamise õigust. Tulenevalt PsAS § 14 lõigetest 1, 2 ja 3 võib ravimitega ohjeldamist rakendada vaid psühhiaatriaahelas tahtest olenematu psühhiaatrilisel abil viibiva patsiendi suhtes.

On mõeldav, et arsti hinnangul ei pea isik teatud ravimeid võtma pidevalt, vaid nt haiguse ägenemisel. Sellise raviskeemi puhul tuleb aga silmas pidada kahte asjaolu.

Esiteks tuleb tagada ravimi manustamise põhjendatuse kontrollimise võimalus. Ravimi manustamise õiguspärasuse eest vastutab teiste hulgas tervishoiuteenuse osutaja, nt õde (võlaõigusseaduse § 770 lg 1). Seetõttu peab tervishoiuteenuse osutaja hea seisma selle eest, et isikule tema raviskeemist tuleneva vaid vajadusel antava ravimi manustamisel säiliks mh arstil tõhus ja reaalne võimalus ravimi manustaja tegevust tagantjärele kontrollida (nt teha kindlaks, millistel asjaoludel tekkis vajadus ravimit patsiendile manustada)⁷. Kui ravimi manustamine pole piisava põhjalikkusega dokumenteeritud, on oht, et patsiendile manustatakse kontrollimatult ravieesmärgilise näidustusteta ravimeid hoopis mõnel muul (lubamatul) eesmärgil.

Teiseks on vaja tagada, et vajadust isikule ravimit manustada hindaks tervishoiutöötaja (nt õde), mitte tegevusjuhendaja. SHS § 11⁵¹ lg 5 näeb ette, et kui ööpäevaringset erihooldeasutusse osutatakse kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud isikutele, tagab teenuse osutaja iseseisva õendusabi kättesaadavuse 20 teenust saava kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud isiku kohta vähemalt 40 tundi nädalas. Õe tegevuse hulka kuulub tulenevalt sotsiaalministri 13.08.2010 määruse nr 55 „Iseseisvalt osutada lubatud ambulatoorsete õendusabiteenuste loetelu ja nende hulka kuuluvad tegevused“ § 4 lõike 6 punktist 3 manustada ravimeid i/m; i/v; s/c per/os; per/rectum arsti otsuse alusel. Eeltoodust saab minu hinnangul järeldada, et kui arst on määranud kohtumääruse alusel erihooldeasutusse suunatud isikule ravimi, mida tuleb manustada vaid teatud juhul, on pädev isiku seisundit hindama tervishoiutöötajast õde, mitte aga ilma meditsiinilase hariduseta tegevusjuhendaja. Ka juhul, kui ravimi manustamise vajaduse üle otsustab õde, võivad ravimi ebaõigelt manustamise olla patsiendi jaoks rängad või lihtsalt ebasoovitavad tagajärjed, sest arsti pädevuseta tervishoiutöötaja ei pruugi olla võimeline hindama kõiki terviseriske nende kogumis (nt kõrvalmõjud koos teiste ravimitega, mis isik võtab, või ravimi üldised kõrvalmõjud). Seda enam on isik ohustatud, kui ravimi manustamise üle otsustab tegevusjuhendaja, kellel puudub üldse meditsiiniline haridus.⁸

Kuigi klientide jaoks on erihooldekodu lühemat või pikemat aega nende elukohaks (koduks), on tegu siiski asutuse/institutsiooniga. Muu hulgas kohaldub Valkla Kodule rahvatervise seadus, mille § 4 p 10 järgi ei tohi teenuste osutamine hoolekandetasutustes kahjustada isiku

⁷ Võlaõigusseaduse § 769 järgi peab tervishoiuteenuse osutaja patsiendile tervishoiuteenuse osutamise nõuetekohaselt dokumenteerima ning vastavaid dokumente säilitama.

⁸ Kuigi vastavalt sotsiaalministri 25.03.2009 määrusele nr 24 „Tegevusjuhendajate koolituse ja täienduskoolituste kavade kehtestamine“ teab ja tunneb II mooduli läbinu ravimite manustamise viise, enamtarvitatavaid ravimeid ja nende kõrvalmõjusid, ei saa seda pidada õppe mahtu ja eesmärgi arvestades piisavaks meditsiinilaseks väljaõppeks, et otsustada isiku ravimise üle.

tervist. Kohtumääruse alusel teenusel olevad isikud on raskete psüühikaprobleemidega, kes on just seetõttu teenusele suunatud, et kodustes tingimustes pole nende ohutust endale ja teistele võimalik tagada. Vaja on spetsialiseeritud asutust koos vastavalt väljaõppinud personaliga. Seega peab tegu olema professionaalse lähenemisega teenusele, mille eesmärgiks on turvalisuse tagamine, muu hulgas ravimite manustamisel. Eeltoodu tõttu tuleb tagada, et isiku raviskeemis ette nähtud vajadusel manustatavate ravimite andmise üle otsustaks väljaõppinud meditsiinitöötaja, seda ka väljaspool kokkulepitud tööaega. Näiteks on võimalik sõlmida kokkuleppeid õe/(pere)arstiga, kes vajaduse ilmnedes kohale tuleb ja kliendi seisundit hindab.

Eelnevast tulenevalt teeb õiguskantsler AS-le Hoolekandeteenused ettepaneku

- **tagada Valkla Kodus n-õ vajadusel manustatud ravimite üle arvestuse pidamine nii, et oleks selge millise kliendi raviskeemist tulenevalt ravimit manustati ning mis põhjusel;**
- **tagada, et ravimi manustamise otsustaks selleks vajaliku koolituse saanud tervishoiutöötaja**

(4.3) Magamistoa kasutamine eraldusruumina

Ringkäikudel selgus, et ühes kohtumääruse alusel osutatava teenuse osakonnas oli vähemalt kaks kohtumääruse alusel teenust kasutavat klienti õhtusel ajal enda tubadesse lukustatud. Vestlusest tegevusjuhendajaga selgus, et ühe kliendi tuppa lukustamist oli esinenud ka päevasel ajal, kuna ta võib olla naiste suhtes agressiivne. Teine klient oli oma tuppa lukustatud väidetavalt seenhaiguse leviku piiramiseks.

Ööpäevaringset erihooldusteenust, sh seda kohtumääruse alusel, kasutava isiku eraldamisel magamistuppa on tegemist väga intensiivse vabaduspõhiõiguse riivega. Vabaduspõhiõigus on üks olulisemaid põhiõigusi, kuna see on eelduseks mitmete teiste põhiõiguste kasutamisel. Vabaduspõhiõigust kaitseb PS § 20. Selles on sätestatud, et isikult võib vabaduse võtta ainult teatud olukordades seaduses sätestatud korras. Üheks selliseks olukorraks, kus põhiseadus lubab isiku vabaduspõhiõigust seaduse alusel piirata, on psüühikahäirega isiku kinnipidamine, kui ta on endale või teistele ohtlik.

Ohtlikkuse korral reguleerivad ööpäevaringset erihooldusteenust kasutava isiku vabaduspõhiõiguse piiramist SHS § 19 ning §-d 20¹ ja 20².

SHS § 20² lg 1 teise lause järgi ei või kohtumääruse alusel teenust saavat klienti teistest erihoolekandetasutuses viibivatest inimestest eraldada mujal kui eraldusruumis.

Eelnevast tuleneb, et kohtumääruse alusel teenust kasutavat isikut on võimalik teistest (nt kohtumääruse alusel teenust kasutavatest inimestest) isoleerida SHS § 20² lõike 1 järgi ainult isiku eraldusruumi⁹ eraldamise teel ning seda vaid juhul, kui on täidetud kõik sama paragrahvi lõikes 4 sätestatud tingimused:

⁹ Sotsiaalministri 30.06.2009 määruse nr 58 „Tervisekaitseõuded erihoolekandeteenustele ja eraldusruumile” § 7 lõike 1 järgi peab eraldusruum olema turvaline, ohutu ja sobiva sisustusega, mis ei võimalda tekitada vigastusi. Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (CPT) standarditest tuleneb, et ohjeldamiseks kasutatav ruum peab olema spetsiaalselt selleks otstarbeks loodud ning turvaline. Ruum peab olema nõuetekohase valgustuse ja küttega ning pakkuma patsiendile rahustavat keskkonda. (p 48) Standardid kättesaadavad aadressil: <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards.pdf>.

- 1) isikust tuleneb otsene oht tema enda või teiste elule, kehalisele puutumatusse või füüsilisele vabadusele,
- 2) isiku suusõnaline rahustamine või muude meetmete kasutamine ei ole osutunud küllaldaseks ja
- 3) arst ei ole teenuseosutajale teadaolevalt eraldamise kasutamist konkreetse isiku suhtes välistanud.

Seega võib inimest teistest eraldada vaid siis, kui **kõik** eraldamise tingimused on täidetud. Kui mõni eraldamise tingimustest on ära langenud (nt isik ei kujuta endast enam endale ega teistele ohtu), siis tuleb eraldamine kohe lõpetada.

Kuna vähemalt õhtuse ringkäigu toimumise ajal ei olnud täidetud kõik SHS § 20² lõikes 4 sätestatud eraldamise tingimused (nt pikutas seenhaiguse all kannatav isik rahulikult alasti oma voodis ja lehitses ajakirja ega kujutanud sel ajal nähtavalt ohtu endale ega teistele), puudus õiguskantsleri hinnangul vähemalt sel ajal ka seadusega kooskõlas olev põhjus isiku eraldamiseks. See, et üksi tööl olev tegevusjuhendaja ei suuda seenhaiguse käes kannatavale inimesele seenhaiguse leviku tõkestamiseks riideid üksi selga panna, ei õigusta inimese teistest eraldamist. Tõusetub hoopiski küsimus, miks seenhaiguse tõttu pole kliendile võimaldatud vajalikku ravi. Seda enam, et Vabariigi Valitsuse 29.01.2009. a määruse nr 20 „Erihoolekandeteenuste maksimaalsed maksumused, kulude koostisosad ja riigieelarvest makstava tasu maksmise täpsemad tingimused ja kord“ § 1 lõike 4 punkti 1 järgi kaetakse ööpäevaringse erihoolusteenuse puhul riigieelarvest teenuse maksimaalse maksumuse hulgas teenusel viibivate isikute käsimüügiravimite ja meditsiinitarvete kulu. Kui seenhaiguse raviks ei piisa käsimüügiravimist ning vaja on retseptiravimeid, siis sel juhul kannab ravi kulud klient ise või tema pere.¹⁰ Kui klient ja pere seda raha puudusel teha ei saa, tuleb ravikulud katta kliendi elukohajärgsel kohaliku omavalitsuse üksusel.¹¹

Naiste peale ärrituda võiva klienti puutuvalt juhib õiguskantsler tähelepanu sellele, et kui asutusele on teada, et isik võib muutuda kiiresti ja ootamatult teistele ohtlikuks, peab analüüsima, miks klient selliseks muutub ning tegema sobivad korrektuurid teenuse osutamise korralduses, mitte ennetavalt n-ö igaks juhuks teenuse kasutaja teistest eraldama.

Kokkuvõtvalt leiab õiguskantsler, et nende Valkla Kodus väidetavalt endale või teistele ohtlikuks osutada võiva isiku ennetavalt magamistuppa lukustamine ei olnud kooskõlas põhiseaduse ega sotsiaalhoolekande seadusega.

Sestap teeb õiguskantsler AS-le Hoolekandeteenused ettepaneku

- **tagada, et Valkla Kodus viiakse ööpäevaringse erihoolusteenuse (sh kohtumääruse alusel osutatava teenuse) kliendi eraldamised läbi üksnes eraldusruumis;**
- **tagada Valkla Kodus eraldamiste läbiviimine vaid juhul, kui kõik eraldamise tingimused on täidetud;**

¹⁰ Perekonnaseaduse § 96 järgi on ülalpidamist kohustatud andma täisealised esimese ja teise astme ülenejad ja alanejad sugulased. Ülalpidamist on perekonnaseaduse § 97 järgi õigustatud saama täisealine abivajav alaneja või üleneja sugulane, kes ei ole võimeline ennast ise ülal pidama. SHS § 3 lg 1 p 2 järgi on sotsiaalhoolekande põhimõtteks isiku vastutus enda ja oma perekonnaliikmete toimetuleku eest.

¹¹ SHS § 9 lg 1 ja 2 järgi on kohustatud vallas või linnas elavale isikule sotsiaalteenuste, sotsiaaltoetuste, vältimatu sotsiaalabi ja muu abi andmist korraldama elukohajärgne valla- või linnavalitsus. Väljaspool oma elukohta viibivale isikule korraldab sotsiaalteenuste, vältimatu sotsiaalabi ja muu abi andmist valla- või linnavalitsus, kelle halduspiirkonnas ta viibib, kooskõlastatult isiku elukoha valla- või linnavalitsusega.

- analüüsida, milliseid seaduslikke meetmeid on võimalik rakendada öisel ajal kiiresti ohtlikuks muutuva kliendi ja teiste klientide ohutuse tagamiseks ning võtta ohutuse tagamiseks edaspidi kasutusele meede, mis ohtu silmas pidades kõige vähem riivab klientide õigusi;
- koostada tegevuskava töötajatele vabaduspõhiõiguse piiramise lubatavuse selgitamiseks ning edastada see õiguskantslerile teadmiseks.

(4.4) Inimväärikas kohtlemine

Kontrollkäikude tulemusel tekkis õiguskantsleril kahtlus, et Valkla Kodus ei ole tagatud kõikide klientide inimväärikas kohtlemine. Näiteks oli ühe kohtumääruse alusel osutatava teenuse osakonnas pesuruum külm ja niiske ning teise kohtumääruse alusel osutatava teenuse osakonna sanitaarruum koristamata. Klientide pesemiseks oli kasutusel vann, mille serv oli katkine ja terav (vt [foto lisas 1](#)). Samuti selgus jutuajamistest töötajatega, et pakutavast toidust ei pruugi klientidele piisata, mistõttu võimalusel ostetakse teenuse kasutajatele toiduained klientide oma raha eest lisaks.

PS §-st 10 tuleneb inimväärikuse põhimõte, mis on põhiseaduse üks põhiprintsiipidest. Ka Riigikohus on öelnud, et „[i]nimväärikus on kõigi isiku põhiõiguste alus ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse eesmärk”.¹² Inimväärikuse põhimõttest tuleneb keeld sundida inimest tingimustesse, mis tema kui inimese väärikust alandaks. See, millal on inimese väärikust alandatud moel, mil vastavat tegevust võiks pidada teise inimese väärkohtlemiseks, ehk millal on rikutud PS §-s 18 sätestatud väärikust alandava kohtlemise keeldu, sõltub paljuski konkreetsetest asjaoludest (arvestada tuleb kohtlemise kestust, selle mõju isikule (nii kehalist kui vaimset), isiku sugu, vanust ning tervislikku seisundit,¹³ erinevate tingimuste koosmõju ning konkreetse isiku olukorda¹⁴).

Õiguskantsler ei tuvastanud Valkla Kodus väärkohtlemist, küll aga leidis õiguskantsler, et inimväärikuse austamise põhimõte ei pruugi Valkla Kodus olla tagatud, kui

- sanitaarruumides olev inventar on räpane
- sanitaarruumides olev radiaator ei tööta, mistõttu kliendid on sunnitud pesema ebapiisavalt kõetud ja rõskes ruumis, mis võib põhjustada nii füüsilisi kui ka vaimseid kannatusi
- klientidele pakutavast toidust ei piisa.

Eelnevast tulenevalt on õiguskantsler seisukohal, et Valkla Kodus tuleb kohtumääruse alusel osutatavat teenust saavaid kliente kohelda ka nimetatud aspektides inimväärikalt.

Sellest lähtuvalt teeb õiguskantsler AS-le Hoolekandeteenused ettepaneku tagada Valkla Kodus sanitaarruumide inventari korrasolek ja ruumide puhtus ning hinnata pakutava toidu piisavust.

(5) Kokkuvõte

Õiguskantsler teeb kontrollkäigu tulemusel isikute põhiõiguste ja -vabaduste tagamiseks AS-le Hoolekandeteenused järgmised ettepanekud:

¹² Riigikohtu halduskollegiumi otsus 22.03.2006, [3-3-1-2-06](#), p 10.

¹³ Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus [Engel vs Ungari](#), 20.05.2010, avaldus nr 46857/06, p 26.

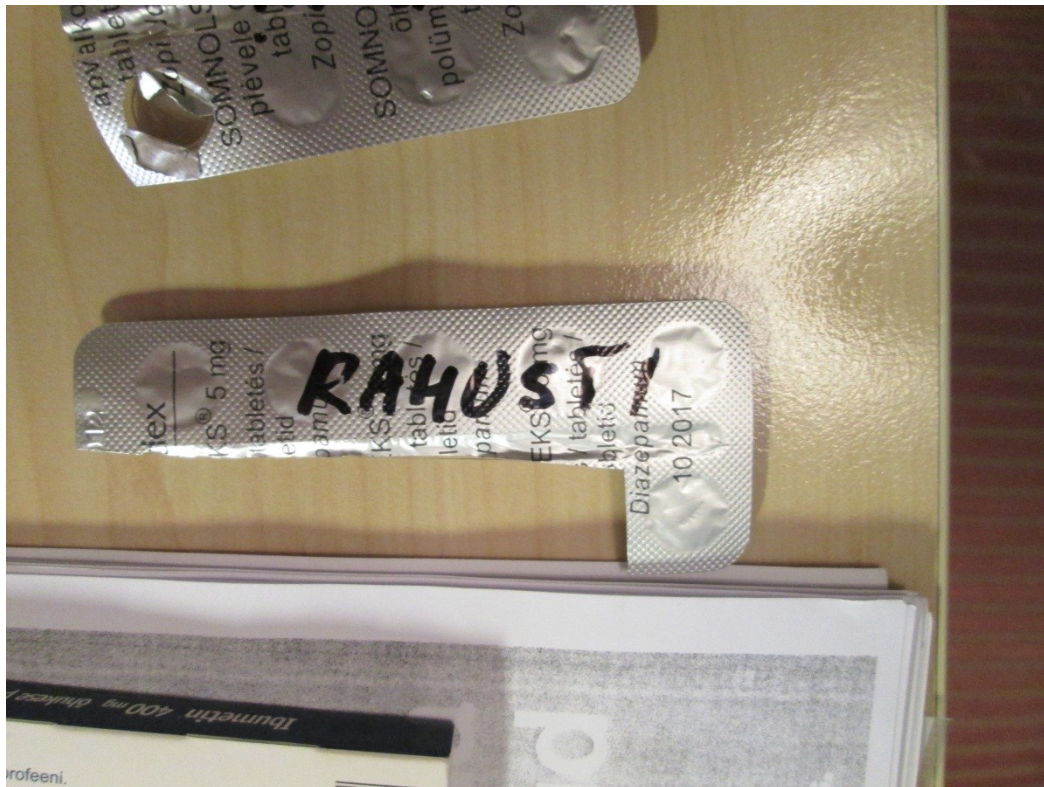
¹⁴ Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus [Alver vs Eesti](#), 08.02.2006, avaldus nr 64812/01, p 50.

- tagada, et Valkla Kodus on igal ajal tööl vähemalt nõuetele vastav arv tegevusjuhendajaid;
- tagada, et ravimi manustamise otsustaks selleks vajaliku koolituse saanud tervishoiutöötaja;
- tagada Valkla Kodus n-ö vajadusel manustatud ravimite üle arvestuse pidamine
- tagada, et Valkla Kodus viiakse ööpäevaringse erihooldusteenuse (sh kohtumääruse alusel osutatava teenuse) kliendi eraldamised läbi üksnes eraldusruumis;
- tagada Valkla Kodus eraldamiste läbiviimine vaid juhul, kui kõik eraldamise tingimused on täidetud;
- analüüsida, milliseid seaduslikke meetmeid on võimalik rakendada öisel ajal kiiresti ohtlikuks muutuva kliendi ja teiste klientide ohutuse tagamiseks ning võtta ohutuse tagamiseks edaspidi kasutusele meede, mis ohtu silmas pidades kõige vähem riivab klientide õigusi;
- koostada tegevuskava töötajatele vabaduspõhiõiguse piiramise lubatavuse selgitamiseks ning edastada see õiguskantslerile teadmiseks;
- tagada Valkla Kodus sanitaarruumide inventari korrasolek ning ruumide puhtus
- hinnata pakutava toidu piisavust.

Õiguskantsler palub AS-lt Hoolekandeteenused teavet tehtud ettepanekute täitmise kohta hiljemalt 25.07.2014.

Lisa 1

Kliendi nimeta Diasepaam rahusti –

Kliendi nimeta unerohi – Somnols

- **Terava äärega vann klientidele**

